

5. Нападівська Л.В. Управлінський облік: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – С. 49-51, 81.
6. Николаева С.А. Особенности учета затрат в условиях рынка: система "директ-костинг": теория и практика. – М.: Финансы и статистика, 1993. – С. 5.
7. Бородин О. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік: концепція і організація// Бухгалтерський облік і аудит. – 2001, № 2. – С. 46-47.
8. Палий В.Ф. Основы калькулирования. – М.: Финансы и статистика, 1987. – С. 76.
9. Соколов Я.В. Очерки по истории бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1991. – С. 192.
10. Сухарева Л.А., Петренко С.Н. Контроллинг – основа управления бизнесом. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2002. – 208 с.
11. Управленческий учет, 3-е издание.: Пер. с англ. – М.: Изд. дом "Вильямс", 2005. – С. 364.
12. Эмерсон Г. Двенадцать принципов производительности. – М.: Экономика, 1972. – С. 221.

УДК 330.342:167

Здобувач С.Е. Коновал – Львівська КА

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Здійснено аналіз економічної суті процесів формування та напрямів спрямування фінансових ресурсів країни в умовах ринкової економіки. Окреслено оптимальні засади концепції розбудови фінансової системи України.

Competitor S.E. Konoval – Commercial Academy of L'viv

The conceptual principles progress financial system of Ukraine

The article realizes the analysis of economical essence processes of forming and directions of directing financial resources country at the conditions of market economics. It is outlined optimal principles progress financial system of Ukraine.

Постановка проблеми і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вироблення нових концептуальних засад фінансової теорії вимагає від економічної науки практика становлення ринкових відносин в Україні. Дослідження фінансів, їх ролі і місця у суспільстві ґрунтуються на визначенні суті фінансів, по-перше, як суспільного явища; по-друге, як структуризації фінансових відносин шляхом виокремлення складових.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Суть фінансів, фінансові відносини стали предметом наукового зацікавлення цілої низки українських вчених-економістів [1-7]. Однак багато аспектів цього складного явища залишаються малодослідженими, а крім того, дедалі нові проблеми висуває життя, видозмінюються фінансові відносини, утворюються різноманітні нові структури, що вимагає нових елементів і напрямів у фінансових відносинах. Зокрема, з переходом на ринкові важелі управління постала необхідність перегляду ролі і суті фінансів як економічної категорії, форм фінансових відносин, типологізації і структуризації фінансових систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до концептуальних умов, що нами розглядаються, фінансову систему України можна визначити як взаємопов'язане поєднання в економічно-правовому просторі об'єктивного процесу розподілу вартості ВВП і суб'єктивного процесу впливу на нього політики держави. Таке визначення фінансової системи дає змогу окреслити її складові: підсистеми, блоки та підблоки (рис. 1).

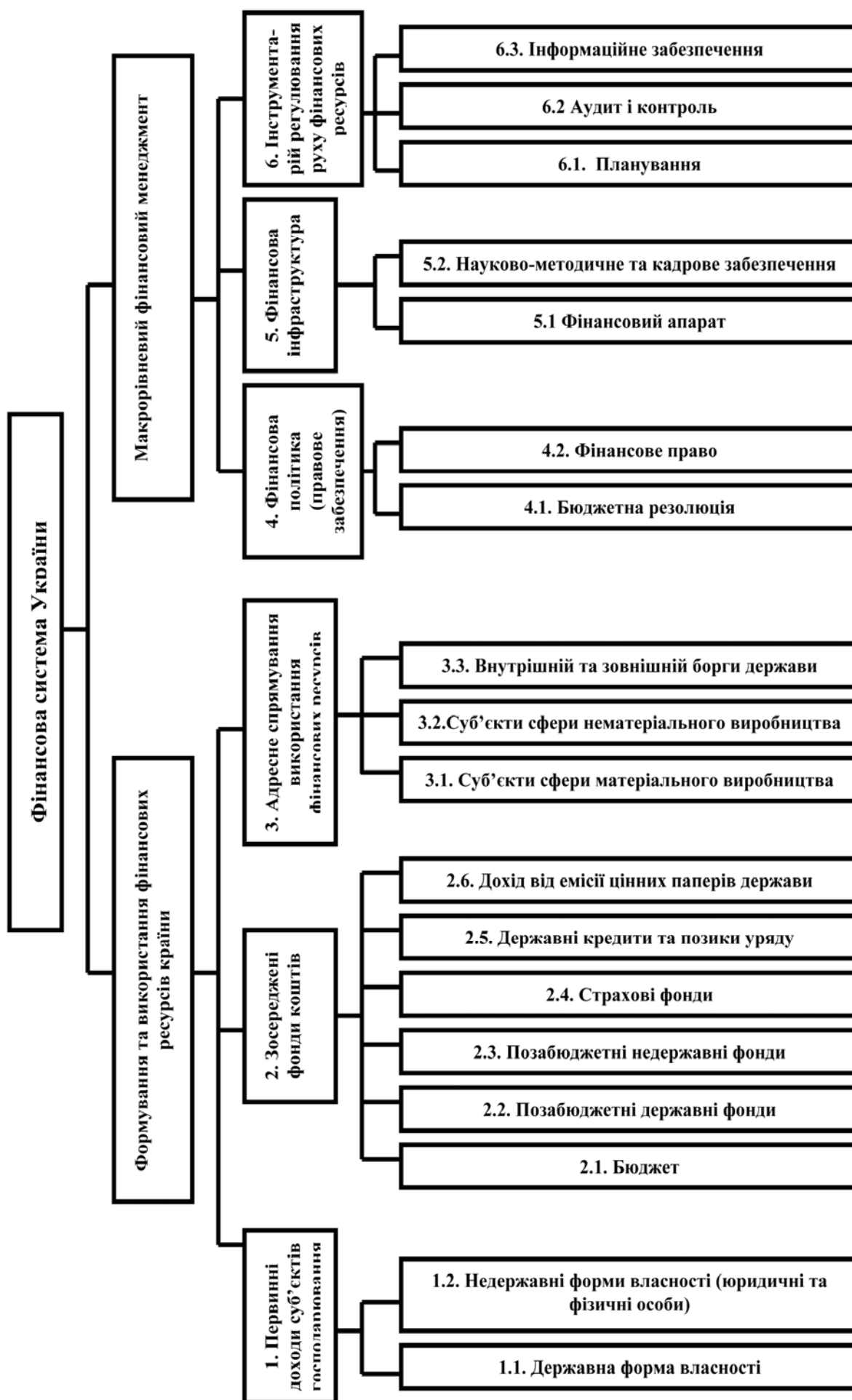

Рис. 1. Концептуальна структура фінансової системи України

Узагальнивши вироблені вітчизняною економічною літературою принципи побудови фінансової системи, доходимо висновку, що концепція розбудови фінансової системи України ґрунтується на таких засадах:

- переосмислення економічної суті процесів формування та напрямів спрямування фінансових ресурсів країни в умовах ринкової економіки;
- включення до її складу сукупності елементів, пов'язаних з проведенням законодавчо забезпеченої фінансової політики держави;
- використання системного підходу, що дає змогу розглядати складові фінансової системи у взаємозв'язку.

На підставі цього, структуру фінансової системи можна подати у формі таких функціонально різноманітних, але взаємопов'язаних підсистем, як "Формування та використання фінансових ресурсів країни", "Макрорівневий фінансовий менеджмент".

Складові підсистеми "Формування та використання фінансових ресурсів країни" визначені у фінансовій системі на рівні блоків 1-3 як сукупність, що відображає розподіл вартості створеного ВВП – від його формування на рівні суб'єктів господарювання до адресного спрямування (використання) фінансових ресурсів.

Друга підсистема – "Макрорівневий фінансовий менеджмент" – відображена блоками 4-6 і характеризується як сукупність організаційно-правових форм та методів, що встановлюють правове поле забезпечення функціонування фінансової системи країни, визначення умов щодо процесу управління формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів країни в межах економічної зони держави (під якою розуміємо не тільки результати внутрішнього розподілу вартості створеного ВВП, а й надходження зовнішніх джерел фінансування економічних і соціальних проектів у нашій країні), а також фінансовий інструментарій як механізм, що забезпечує практичну реалізацію елементів блоків 1-3.

Блоки фінансової системи розміщуються за принципом послідовності забезпечення кожним з блоків функціонування цієї системи загалом.

Розподіл вартості створеного ВВП починається зі створення фондів коштів, де формуються фінансові ресурси країни, до складу яких також входять частина доходу (прибутку), що залишається у розпорядженні суб'єкта господарювання. Спрямованість функціонування фінансової системи країни визначається таким невід'ємним складовим елементом загальнодержавної політики, як фінансова політика (блок 4).

Реалізація фінансової політики в державі неможлива без відповідної фінансової інфраструктури (блок 5), а також механізму регулювання розподілу вартості створеного ВВП (блок 6). Сукупність наявності правового, а також організаційно-методичного забезпечення дає державі можливість цілеспрямовано розподіляти вартість ВВП (блоки 1-3).

До блоку 1 "Первинні доходи суб'єктів господарювання" включено фінанси всіх видів підприємницьких структур, які провадять свою діяльність з метою отримання доходу (прибутку). Специфіка фінансових суб'єктів господарювання виявляється в тому, що вони обслуговують первісний розподіл

вартості ВВП. Фінанси на цьому рівні – це застосування різноманітних економічних прийомів для досягнення максимального достатку суб'єкта господарювання або загальної вартості капіталу, вкладеного в справу, тобто одержання максимальних прибутків за мінімального ризику.

Блок 1 поділяємо на підблоки за принципом розмежування форм власності (державна і недержавна), що дає змогу державі шляхом проведення, насамперед, відповідної податкової політики визначати та керувати структурою форм власності в економіці країни. Маємо на увазі, що підблок 1.1 не залежить від суб'єкта права (користування, володіння та розпорядження майном), тобто загальнодержавних і комунальних підприємств, корпоративних державних підприємств, державних промислово-фінансових груп.

Щодо двох останніх груп підприємств, то вони входять до підблоку 1.1 за умови, що контрольний пакет їх акцій належить державі. Такий розподіл у цій групі суб'єктів господарювання державної форми власності зумовлений цілеспрямованою фінансовою політикою держав на основі диференційованої податкової політики з метою реалізації державних інтересів.

До суб'єктів господарювання підблоку 1.2 "Недержавна форма власності (юридичні та фізичні особи)" належать підприємства приватної та колективної власності, а також власності інших держав та міжнародних організацій. Таке регулювання визначають також диференціюванням податкової політики щодо вказаних підгруп підприємств.

Блок 2 "Зосереджені фонди коштів" – це результат розподілу та перерозподілу вартості створеного ВВП, зумовлений державним фінансовим правом. Ці фонди становлять тільки їхню дохідну частину (їхня видаткова частина розглядаємо в блоці 3).

Бюджет (підблок 2.1) – план утворення фінансових ресурсів держави та її складових – територіальних одиниць, який забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади і місцевого самоврядування покладених на них функцій. Доходи зведеного бюджету складаються з доходів державного та місцевого бюджетів у вигляді прямих та непрямих податків і платежів суб'єктів господарювання.

Бюджет розглядаємо також як правовий акт, згідно з яким органи державної влади і місцевого самоврядування мобілізують фінансові ресурси.

Позабюджетні державні фонди (підблок 2.2) – це фонди фінансових ресурсів, що утворюються на державному і місцевому рівнях за рахунок обов'язкових платежів підприємств та організацій незалежно від форми їхньої власності та господарювання, обсяги яких переважно відносяться на собівартість виробленої продукції, виконаних робіт і надання послуг. Ці платежі мають характер відрахувань, тобто передбачається цільове використання коштів цих фондів. Перелік державних позабюджетних фондів, як і джерела їх формування, визначаються на законодавчій основі та підлягають включенню (з метою їх державного обліку) до відповідних рівнів бюджетів зі збереженням цільового призначення. При створенні конкретних позабюджетних фондів послуговуються такими ознаками, як галузевий чи міжгалузевий, територіальний чи міжтериторіальний.

Позабюджетні недержавні фонди, які входять до підблоку 2.3, відрізняються, по-перше, тим, що їх формують на підставі добровільності внесків юридичних і фізичних осіб незалежно від форм власності та господарювання, а також їхнього резидентства; по-друге, кошти цих фондів не враховуються в жодній з ланок бюджетної системи країни; по-третє, всі внески сплачуються за рахунок доходів платників. З урахуванням особливостей формування, властивих цим фондам, їх необхідно вважати благодійними.

Страхові фонди (підблок 2.4) у своїй дохідній частині становлять страхові платежі (страхові внески та страхові премії), які незалежно від добровільної чи обов'язкової форм страхування страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування.

До складу блоку 2 "Зосереджені фонди коштів", крім розглянутих у підблоках 2.1-2.4 дохідних надходжень, основою утворення яких є розподіл вартості ВВП, що базується на принципі їхньої безповоротності, входять також такі елементи зосереджених фондів коштів держави (підблоки 2.5-2.6), які утворюються на підставі законодавчо обумовленого порядку їх обов'язкового повернення і функціонують у певному строковому режимі. Такими коштами є державні кредити та доходи від емісії цінних паперів держави.

Державний кредит – це сукупність відносин, в яких держава виступає позичальником, а суб'єкти господарювання чи фізичні особи – кредиторами держави внаслідок купівлі її цінних паперів. Позики уряду надається НБУ з метою поточного покриття дефіциту державного бюджету, тобто збільшують його дохідну частину і тому такі позики належать до групи зосереджених фондів коштів.

До останніх належить також дохід від емісії цінних паперів держави. Вона використовується для покриття бюджетного дефіциту та рефінансування внутрішнього боргу держави.

Підблоки 2.1, 2.4 і частково 2.5 (державні кредити) формуються за рахунок розподілу коштів блоку 1. Підблок 2.2 формують за рахунок розподілу коштів підблоку 1.1, а підблок 2.3 – за рахунок коштів підблоку 1.2.

Кошти фондів, згрупованих у підблоці 2.6 та частково у підблоці 2.5 (позики уряду), є прерогативою держави щодо проведення її фінансово-кредитної політики. Адресне спрямування (використання) фінансових ресурсів (блок 3) – це завершальний етап розподілу вартості ВВП. Якщо блок 2 містить зосереджені фонди коштів в їхній дохідній частині, то в блоці 3 відображена їх видаткова частина.

До складу блоку 3 входять три підблоки, визначені за функціональною ознакою елементів фінансових відносин, що виникають на стадії використання розподіленої вартості ВВП.

Підблоки 3.1 та 3.2 виокремлено в блоці 3 за принципом поділу суспільної діяльності на сфери матеріального та матеріального виробництва. Підблок 3.1 відображає фінансові відносини між суб'єктами господарювання незалежно від форми їхньої власності та видів господарської діяльності з одного боку, та бюджетом і позабюджетними фондами, які визначаються чинним законодавством і мають на меті реалізацію державою впливу її політики на структурну перебудову економіки країни та подальшу підтримку її на встанов-

леному рівні, – з іншого, а саме: за рахунок коштів видаткової частини бюджету та позабюджетних державних фондів (підблоки 2.1, 2.2), а також частки страхових фондів (підблок 2.4) щодо страхових внесків юридичних осіб.

Суб'єкти сфери нематеріального виробництва (підблок 3.2) утримуються за рахунок видатків з бюджету (підблок 2.1), коштів позабюджетних недержавних фондів (підблок 2.3), а також страхових фондів (підблок 2.4) у частині виплат із них у формі страхових сум і страхового відшкодування.

Адресним спрямуванням державної частини її фінансових ресурсів є також погашення державного боргу як загальної суми заборгованості держави за непогашеними кредитами та несплаченими за ними відсотками (підблок 3.3), який поділяється на внутрішній та зовнішній борги. Джерелами покриття державного боргу повинні бути тільки кошти бюджету, а не емісійні джерела його покриття з боку НБУ. Фінансова політика (блок 4) – це складова економічної політики держави, сукупність її заходів з управління фінансами, їх використання для здійснення своїх функцій та завдань.

Соціальний зміст та цільова спрямованість фінансової політики залежать від характеру суспільного устрою та структури форм власності на засоби виробництва. Складовою фінансової політики є бюджетна політика, основні напрями якої визначаються таким законодавчим документом, як бюджетна резолюція (підблок 4.1). Остання затверджується постановою Верховної Ради України і складається із встановлення головних напрямів бюджетної політики країни на наступний бюджетний рік; граничних рівнів основних макроекономічних показників і пріоритетів у проведенні соціально-економічної політики держави, специфічних положень, що зумовлені конкретною соціальною та політичною ситуацією в країні, а також удосконаленням функціонування фінансової системи країни з метою підвищення її дієвості.

Фінансове право (підблок 4.2) – це сукупність правових норм, що регламентують відносини в галузі мобілізації, розподілу і використання зосереджених коштів суб'єктів господарювання з метою забезпечення виконання завдань і функцій держави.

Фінансове право регулює організаційно-майнові відносини, які виникають із владно-організаційної діяльності держави в особі уповноважених органів з приводу утворення і використання нею фондів коштів. Крім того, фінансове право регламентує відносини, які виникають у процесі фінансової діяльності, а саме: при регулюванні бюджетного процесу, системи державних доходів (включаючи державний кредит, позики та страхові платежі), державних витрат, грошового обігу, розрахунків, валютних операцій, а також у формі фінансового контролю регулює діяльність державних органів і недержавних організацій щодо забезпечення законності та дотримання фінансової дисципліни при мобілізації, розподілі та використанні коштів.

Фінансова інфраструктура (блок 5) визначає сукупність форм і методів організаційно-методичного забезпечення функціонування всіх ланок фінансової системи країни.

У частині організаційного забезпечення втілення в життя фінансової доктрини держави виділено підблок "Фінансовий апарат" (5.1). До нього належать Міністерство фінансів України, Державна податкова адміністрація,

Державне казначейство, Головне контрольно-ревізійне управління, Рахункова палата Верховної Ради, фінансові служби суб'єктів господарювання. Функції та завдання фінансового апарату ґрунтуються на засадах запропонованої нами концепції фінансової системи України.

Підблок 5.2 "Науково-методичне та кадрове забезпечення" охоплює розробку та затвердження на рівні Міністерства фінансів України політики кадрового забезпечення фінансових служб (їх навчання та підвищення кваліфікації), а також створення і поширення юридичних навчально-методичних вимог щодо всіх навчальних закладів країни, в яких викладають фінансові дисципліни, з обов'язковим контролем виконання цих вимог, спеціально створеним у Міністерстві фінансів України підрозділом.

Науковий потенціал фінансової науки, зосереджено у навчальних та наукових закладах, розглядаємо як основний носій ідей та розробник механізму їх впровадження в життя шляхом не тільки створення теоретичних основ фінансової науки, а й розробки конкретних пропозицій щодо конкретних питань для їх застосування в указах Президента України, законах Верховної Ради, постановах Кабінету Міністрів України.

Інструментарій регулювання руху фінансових ресурсів (блок 6) розглядається з позицій його місця і ролі у функціонуванні фінансової системи як сукупність форми організації фінансових відносин, методів (засобів) формування й використання фінансових ресурсів, які застосовує держава з метою створення сприятливих умов для економічного і соціального розвитку суспільства. Підблоки 6.1-6.3 відображають розмаїття форм впливу державної системи управління на формування та використання фінансових ресурсів країни.

Фінансове планування (підблок 6.1) включає розробку системи заходів, спрямованих на забезпечення суб'єктів господарювання необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності їх фінансової діяльності, поділяється на три основних види: прогнозування фінансової діяльності; поточне планування фінансової діяльності; оперативне планування фінансової діяльності.

Основний державний план країни – державний бюджет – розробляється на підставі застосування системи макроекономічних показників, яка потребує визначеного складу та методичного забезпечення.

Широкий розвиток горизонтальних господарських зв'язків між суб'єктами господарювання, в тому числі на міжнародному рівні, зумовлює значне підвищення вимог до оцінки фінансового стану як власне господарського органу, так і його контрагентів. Однією з передумов розв'язання цього завдання є функціонування інституту аудиторства (підблок 6.2).

Дієвість усієї управлінської системи значною мірою визначають рівнем її інформаційного забезпечення. Саме тому до інструментарію регулювання руху фінансових ресурсів обов'язково входить інформаційне забезпечення (підблок 6.3), елементами якого є комп'ютерна мережа, державні стандартизовані бази даних, засоби інформаційного обміну, а основними характеристиками – значущість, повнота, достовірність, своєчасність, зрозумілість.

Висновки. Застосування положень концепції розбудови фінансової системи на практиці сприятиме формуванню фінансової доктрини держави;

розробці економіко-математичної моделі формування та руху фінансових ресурсів країни, функціональним призначенням якої повинно стати прогнозування, планування та аналіз розподілу вартості ВВП; запровадженню єдиної системи понять та їх однозначному тлумаченню як на рівні фахівців-практиків, так і в навчальному процесі; оцінці стану законодавчо-нормативного забезпечення і розробці єдиного пакета взаємоузгоджених правових актів з питань функціонування фінансової системи з подальшим його моніторингом.

Перед Україною як сучасною демократичною, соціальною та правовою державою постає проблема розбудови власної фінансової системи. Сформована на сьогодні структура фінансової системи України і концептуальні основи її формування з урахуванням ринкових умов можуть розглядатись як підґрунтя для розробки фінансової доктрини держави, яка повинна визначати вплив держави на керування рухом ВВП у процесі розподілу його вартості.

Література

1. Василик О.Д. Державні фінанси України. – К.: Вища шк., 1997. – 383 с.
2. Олексюк О.С. Моделювання прийняття ризикованих фінансових рішень. – К.: Вища шк., 1998. – 330 с.
3. Олексюк О.С. Системи підтримки прийняття фінансових рішень на мікрорівні. – К.: Наук. думка, 1998. – 507 с.
4. Опарін В.М. Фінанси: (Загальна теорія): Навч. посібник. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 1999. – 164 с.
5. Суторміна В.М., Федосов В.М., Рязанова Н.С. Фінанси зарубіжних корпорацій. – К.: Либідь, 1993. – 247 с.
6. Черевко, Г.В., Калитка Г.Б. Реформа фінансово-кредитної системи перехідної економіки// Фінанси України. – 1997, № 9. – С. 107.
7. Шокун В.В., Пилипенко Л.П. Про питання вдосконалення фінансової системи України// Фінанси України. – 1997, № 6. – С. 14.

УДК 504;332.364

Асист. Р.М. Курильців¹ – Львівський ДАУ

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Запропоновано створити систему екологічної оцінки раціоналізації землекористування для забезпечення екологічно безпечного використання і охорони земель в Україні. Проаналізовано наявність нормативно-правового забезпечення у галузі використання та охорони земель.

Ключові слова: екологічна оцінка, екологічне нормування, раціоналізація землекористування.

Assistant R.M. Kuryltsiv – State Agrarian University of L'viv

Ecological estimation of rationalizing of use and protection of land

It is offered to create the system of ecological estimation of rationalizing of land-use for providing ecologically safe using and protecting of land in Ukraine. Availability of normative and legal providing in sphere of using and protecting of land is analyzed.

Keywords: ecological estimation, ecological norming, rationalizing of land-use.

¹ Наук. керівник: проф., док. екон. наук М.Г. Ступень – ЛДАУ